

Покушаји Аустрије да отме Његошу Под Маине и Стањевиће

Послије смрти црногорскога митрополита Петра I Аустрија је мислила да је с доласком на престо младога и још недовољно искуснога Његоша дошао згодан час да присвоји црногорске манастире у Стањевићима и Маинама.

Микеле Мартелини, окружни которски комесар I класе, јавља 31 октобра 1830 г.¹⁾, под бројем 786/п., Губернијалном претсједништву у Задру смрт црногорског митрополита Петра I и пита шта ће да предузме што се тиче манастира у Стањевићима и Маинама који се налазе „на аустријском земљишту“ и којима је досад располагао митрополит Петар I.

Под бројем 1560/п. задарски Губернијум наређује 5 новембра 1830 г. Мартелинију да обавијести родбину митрополита Петра I да има право да узме из манастира у Стањевићима и Маинама све оно што је припадало митрополиту Петру I. Мартелини треба да се побрине да присвоји те манастире и да, у споразуму са заповједником дубровачке тврђаве генералом Ђузепом Тацом, коме је већ био Губернијум наредио да се одмах упути из Дубровника у Котор, предузме све потребне мјере за одржавање мира и јавне сигурности на граници Црне Горе.

Под бројем 878/п. јавља Мартелини 2 децембра 1830 г. сродницима митрополита Петра I да се види из многих докумената да манастири Под Маине и Стањевићи припадају аустријској држави и да их је Петар I био само добио на доживотно уживање. Својим декретом од 5 новембра 1830 г. наредило је Губернијално претсједништво из Задра да их аустријске власти поново присвоје и допустило је сродницима Петра I да из њих узму све оно што је припадало Петру I. У манастире ће доћи аустријска комисија која треба да их прими и биће добри ако сродници Петра I још раније одвоје оно што је њихово од онога што је својина државе аустријске.

3 децембра 1830 г. млади Његош обавјештава рускога вице-конзула у Дубровнику Јеремију Гагића о овоме аустријском насилничком потхвату и тражи од рускога двора „што скорие... у-

---

¹⁾ Све датуме наводимо по новом календару.

путствија, помоћи, заштите, или отказа у свему к нама.“²⁾ (Државни цетињски архив, Приновљени рукописи).

3 децембра 1830 г. достојанствено одговара Његош и на Мартелинијево писмо, упућено 2 децембра 1830 г. сродницима митрополита Петра I:

„Пресвијетли Господине,

Разумио сам Ваше почтењејше писмо, под № 878 означено је, које сте изволили писат сродницима покојнога митрополита черногорскога Петра, а мојој браћи Петровићима, у које пишете, да они пођу на Стањевиће и Под Маине, а отуд да ће доћи комисија **Ваша**, да им даде из реченијех манастираx што буде њихова, а то јест њихова сродника, судећи Ви да га они могу наслиједит и с њим располагат, куд би њихова воља била; но ја **Вас** увјеравам истинито, да они у вишеречене манастире ништа више не имају, него најкрајниј и најдаљи Церногорац или Берђанин.

Што пишете у исто писмо да манастир Стањевићи јесу у **Вашу** границу и да га Ви нијесте ни за што друго оставили онако, него што сте га били дали за препитаније мојему донду, покојному митрополиту черногорскому Петру Петровићу за његова живота, а више ништа; но то ја не могу бит увјерен, јербо нијесам из његовијех устаx тога слова могао чути, а о њима смо се много путах разговарали, и он све говораше да су у границу черногорску Стањевићи. Но по свему тому ја **Вас** молим, да бисте изволили сад то прекратит и комисију повратит, јербо ме је страх, да ће се народ смутити и помислит да Ви не идете мирнијем послом, него да их на срамоту узимјете, па ће бити каква смутња од народа самовољнога; а можете бит увјерени да ја с моје стране не желим смутње никакве ни с ким, него сусјецкиј мир, покој и тишину. По истоме који Вам ову књигу предаде, очекујемо Ваш на ово одговор.

С истиним мојим к **Вам** високопочитанијем и стимом чест имам навазда пребиват

Вашега пр. Господства
покорњејшиј слуга

Радивој Петровић“.

²⁾ Тада слабо обавијештени Јеремија Гагић једва може повјеровати „да ће аустријско правитељство без разлога и тврдога основанија подобно присвојеније чинити, будући су му добро позната права народаx, која оно умје уважавати“, па савјетује Његошу да у одбрани својих права „набљудавате словом и дјелом благоразумије, учтивост и покорност. Ова оружја употребљавајте, па ћете возторжествовати“. У једном свом другом писму Гагић напомиње Његошу „да је штета и срамота присвајати туђа добра и свађати се с Аустријом“. „Опет вам повторавам“, узвикује Гагић, „да Аустријци без тврдога основанија и јаснога права ништа нећеду чинити“ (д-р Л. Томановић, Петар II Петровић-Његош као владалац, Цетиње, 1896, стр. 53, 54). 1 јануара 1831 г. Његош оповргава ово Гагићево тврђење: „А што опомињете, В. В. б., да они неће неправду учинити, вјерујте ми да хоће, и да друго ништа власт которска не ради него да покоље Церногорце с околном боко-каторском...“ (Државни цетињски архив, Приновљени рукописи).

(Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 128 (б. VIII а. к. XI. 1831), „пр. 4/12, 1830. № 885/п“.)

У споразуму с Његошем 7 децембра 1830 г. Мартелинију мушки отписују и сродници митрополита Петра I: „Пресвијетли Го(спо)дине,

С особитим неудо(љ)ствијем примили смо Ваше писмо од првога текућега писато на сроднике светопочившега Митрополита Петра черногорскога да они пођу на Стањевиће и да узму ондолен све што је њихово, будући је исти манастир по вашему мјенију како и они други Под Маине на ћесарску земљу и да њему принадлеже и да ћемо их покрити његовом руком.

На то вам чест имамо одговорити овдар за вазда ми сродници покојника да ми у те оба, како и у све друге манастире, проз наше отечество никаква дијела не имамо више но кои драго Церногорац оли Берђанин среда, нити желимо и оно што би могли узети себи ондолен нако јошт прилагати, ако Бог да, што када узможемо како су и стари наши прилагали и како и данас прилажу сва браћа Церногорци и Берђани кои што може и хоће. Вама је како и нама добро познато, ако и пишете у истоме вашему писму на против, да су Стањевићи на нашу черногорску земљу и у нашу стародревну границу коју није ни они премногославни Наполеон колебнос ни уништожио, а то ће бит и вама такођер извјесно. Зато се ми Петровићи нипошто не можемо, а и не хоћемо, од народа одијелити, узевши из манастирах свој дио, ка се ни народ, Богу јединоме слава и хвала, не либи и не дијели од нас, него јошт припознаје и потверђује и посљедњу вољу покојника нашега стрица и собрата, те његова намјесника и за насљедника припознава и објављује да (цв)цијели народ ови све своје, чест и ползу овшту њему препоручившч оставља на образ и на душу да се о свему народскому он стара и да све управља, како је и покојни стриц његов, о чему је ончас по смрти покојника вама наше народње собраније то исто знати дало да друкуда не имате ваше и гувернијалне преписке и сношенија водити и управљати него к намјеснику и насљеднику покојнога митрополита Петра јера одговором призренијем и успјехом не може бити ништа удостојено, ако бисмо-и сћели ми сами Петровићи други начин владања нашега учинити, но не можемо нипошто и никако док народ утврђује све своје пређашње управљеније под другијем тек новијем лицем. А за наш манастир Махине што велите да је на вашу земљу, то ми данас за истину признајемо, него је и ово истина да ваша није била та земља тадер, кад су наши стари тај манастир градили који су суђ по свијету ходили и помоћи својој сиротињи просили и највише је од Русије имали, те су тај манастир подигли и держали, како и остале који су јошт у нашу черногорску државу и данас. Само су се четири митрополита черногорска у једној кући рођена о томе трудили, како и о прочем овога народа добру и поштењу. Сад ви хоћете, што нико није досле, та два манастира при-

тиснути силом и можете, јер ми ако би и могли, не хоћемо с вама како са сусједима никаква зла, толи ради нећесове зато, зашто се уздамо наћи правду своју и у самога ћесара у којег су правду и милост и наши стари находили пријед, па што Бог да и сада, а ви погранични власници ћесарови гледајте како ћете зашто би Церна Гора при невољи могла и сојузној све Европе власти, а особито и својему покровитељу за такву неправду и насилије жалити се и суд имат у своју страну, како је и правица, с истинијем почиганијем и особитом стимом остајемо нашега Господства покорне слуге Саво и Томо Марков и Станко Стијепов са свијема Петровићима.

На Његуше 1830 годишта нојебри .25.“ (Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 128 (б. VIII а. к. XI. 1831) „пр. 6/12. 1830. № 888/п“).

Под бројем 885/п. Мартелини се 6 децембра 1830 г. захваљује Његошу на његовом старању око одржавања пограничног мира и саопштава да не може схватити да има људи у Црној Гори који вјерују да се манастир Под Маине и земљишта око њега налазе на црногорској територији. Ни Његош, по његовом мишљењу, није навес ни један доказ за то. Аустрија је дала на уживање тај манастир митрополиту Петру I. Због тога не би требало да Црногорци праве потешкоће аустријским властима приликом преузимања овога манастира. Што се тиче манастира у Стањевићима, Мартелини се чуди како је Петар I могао Његошу изјавити да је тај манастир на црногорском земљишту кад нико није знао боље од њега да му је исти манастир дат на употребу и да је тај манастир на аустријској територији. Да је то тачно, види се и по томе што је манастир утврђен с оне стране која гледа према Црној Гори. Петар I је знао да је тај манастир саградила Млетачка Република и да су га добили владике црногорске на употребу и као уточиште, јер су они тада имали врховну вјерску власт над млетачким поданицима у Боки. Сигурно је било познато Петру I да је генерални млетачки провидур Анђело Диедо испољавао срџбу зато што је црногорски митрополит хтио да смјести у манастир у Стањевићима оружје и муницију за вријеме непријатељстава између Отоманске Албаније и Црне Горе. Тада је саопштио Анђело Диедо црногорском поглавици да се тај манастир налази у млетачкој држави, да је он њена својина и да она хоће да сачува најсавјеснију неутралност за вријеме ратног сукоба између Отоманске Албаније и Црне Горе. Петар I се сјећао врло добро да су аустријске трупе заузеле манастир у Стањевићима кад су 1814 г. ушле у Которски округ и да је исти манастир 1820 г. ушао у кордонску линију као мјесто које припада аустријској држави. Сâм Петар I је, тако даље излаже Мартелини, потврдио истину да Стањевићи нијесу дио Црне Горе, јер прије него је ушао у овај манастир да би затворио С. Орловића, обавијестио је о свом доласку на ове стране аустријске власти. Мартелини мисли да се у заоставшти-

ни Петра I налазе разни документи који су настали у вези спора око Стањевића и да се из њих може видјети да је чудновато тврдити да тај манастир припада Црној Гори. На крају свога писма Мартелини упозорава Његоша да Аустрија неће присвајати оно што је туђе, али да неће трпјети да јој се отима ни оно што је њезино. Зато он савјетује Његошу да учини све што је могуће да би увјерио Црногорце да се код одузимања манастира у Стањевићима и Маинама не ради о отимању њихових посједа него о враћању онога што је Петар I добио на доживотно уживање од аустријскога цара Франца I. Ако Црногорци имају непобитне доказе да им припадају манастири у Стањевићима и Маинама, Мартелини им препоручује да их покажу како би он могао да о томе упозна своје претпостављене и да предухитри евентуалне сукобе.

На ово Мартелинијево писмо одговара Његош 12 децембра 1830 г.; он врло енергично и са пуно самопоуздања оспорава да манастири у Стањевићима и Маинама припадају Аустрији:

„Пресвијетли Господине!

Ваше почитајемоје писмо под № 885 означено је имали смо чест исправно получит и разумјет што нам изговара, да се радујете нашој жељи пограничнога мира о којој **Вас** истинито увјеривам и сад и вазда, да смо и ми серцем и душом с нашијема сусједима, а особито с ц. к. границама ради совршено пријатељство и тишину набуљдавати, и хоћемо коликогођ узможемо боље па штити се држати мир непоколебимо.

А што ми пишете за два манастира, за Стањевиће и Маине, да принадлеже држави ћесарској, оба равно, ја знам да је међу њима велика разлика, то јест: м(анасти)р Маине саграђен је у државу тадер бивше Републике Млетачке, и тако је исти данас пануо у државу австријску, како и остала Бока. Што ли пак опомињете у Вашему писму да сте од некога извјештени да га је Република Млетачка градила, будите увјерени да сте веома преварени; но је он почео се зидат владикама ове Митрополије још када је Приморје било црногорско. Такођер и м(анасти)р Стањевићи не принадлеже, како Ви пишете, држави цесарској, како стародревна и до данас одержана граница наша доказује, нао нам је силом и кривдом погранични Гуверан помакне и Стањевиће наше посвоји, ема се уздам да **Ваш** великодушни и правду пазећи **Монарх** неће учинити обиде и напасти никоме, а некали Црној Гори, како извјестној сиротињи; нити је оно зданије с туђом помоћу, кромје народске, ограђено, и трудом и трошком владиках цетињскије. Зато је и свеобште штогођ пада у Митрополију цетињску. Што ли се пак опомињете, кад се била објавила кужна болијест 1820 га годишта, да сте узели м(анасти)р Стањевиће у Вашу границу под Кордуном, јест истина то да сте га Ви, но не имајују(!) на томе мјесту својега зданија, узели га на вријеме за пребиваније кордонске команде, које ако је блаженопочевши мој стриц Петар, како Митрополит од Церне Горе, дозволио безпрекословно за услужити добротворством обштему благостојанију

објеих странах нити сљедује из такога поступка његова, да га је он уступио посве ћесару, и да је од својијех му границах одпустио, колико би Ви ради били данас, јербо је и ово живо доказатељство, да га је и кордунска команда, како је болијест она исчезла, у руке наше, како је и вазда био оставила, нити га је савијем у своју власт и узела била, ако је у њему конаковала. К томе објасњајете ме, да су били оба манастира дати од **Его величества всепресвјетљејшега ћесара Франциска Первога**, покојному митрополиту Петру за препитаније; Ви можете зборит и писат како волите, а ми знамо и зборимо, што нам истина свједочи, да су те оба манастира и први митрополити цетињски уживали, и то без икакве у некога другога молбе за таку милост, а да нијесу с пуном и јасном правцом њихови били, не би они то ни тад чинјет могли. При свему пак томе још **Вас**, а у **Вама** високослави Губеран Ваш имадем покорњејше молити, да бисте за то изволили причекати до прољећа, докле буду љетни дни, да узможемо икупити народ, којему да представим Ваша искања, пак без обиновенија да **Вам** одговорим, што народ закључи и одлучи зашто ја не могу сам никад и никојако обшта добра пуштати и границе земаљске помицати своевољно без обште народскога собранија и пресужденија; ако ли пак Ви и преко ове наше вторичне молбе учините нам неправедно насилије и похитате притиснути речена мјеста, друго ми не остаје ништа, нако плакат се ако имадох коме. А међутијем пребивам ка и вазда Вашег прес. Господства истинити почитатељ и покорњејши слуга

Радивој Петровић^{*)}

(Задар, Државни архив, Списи Намјесништва за Далмацију 128 (б. VIIа. к. XI. 1831) („пр. 13/12. 1830“)

13 децембра 1830 г., под бројем 904/п., доставља Мартелини Губернијалном претсједништву у Задру писмо сродника митрополита Петра I од 7 децембра 1830 г. и Његошево писмо од 12 децембра 1830 г.; он сматра да Његош одлаже спор око Стањевића и Маина до прољећа да би добио у времену и да би створио могућност да се ослони на неку страну силу и увјерава Губернијално претсједништво да ће наћи у Котору и у Будви архивски материјал који се тиче власништва манастира у Стањевићима и Маинама.

Под бројем 1788/п., далматински Губернијум наређује Мартелинију 14 децембра 1830 г. да прекине свако дописивање с Црногорцима у случају ако они одбију да предају Аустрији манастире у Стањевићима и Маинама. Одговор Црногораца треба доставити Губернијуму у Задру и сачекати даља упутства. Ако би Црногорци пристали да уступе Аустрији те манастире, Мартелини би требало да поступи према већ добивиним наређењима.

^{*)} О подизању манастира Стањевића и Под Маина писао је Његош у том духу 1 јануара 1831 г. и руском вице-конзулу Јеремији Гагину (Цетиње. Државни архив, Приговљени рукописи).

То исто јавља Губернијум Мартелинију и својим актом од 16 децембра 1830 г., под бројем 1801/п., и од њега тражи да му пошаље све потребне податке о власништву манастира у Стањевићима и Маинама почев од бивше млетачке владавине па закључно до 1820 г.

Мартелини саопштава 17 децембра 1830 г., под бројем 934/п., Губернијалном претсједништву у Задру да је престао да се дописује с Црногорцима.

Сад се аустријски чиновници савјесно бацају на проналажење аутентичних докумената по разним аустријским архивима који би могли да послуже као доказни материјал да су манастири Стањевићи и Под Маине аустријска својина. По наређењу Губернијалног претсједништва из Задра Мартелини опрезно и у највећој тајности испитује Окружни, Бискупски архив и архивску грађу у Катедрали у Котору. Брижљиво се прелистава и историјска грађа у архивима у Задру. На молбу далматинског гувернера грофа Венцела Фетера фон Лилиенберга, а по наређењу Јохана Бапт. фон Шпаура, гувернера венецијанских провинција, навелико се траже документи о власништву Стањевића и Под Маина у Венецијанском сенату и другим венецијанским архивима. Ради лакшег оријентисања приликом трагања за документима Губернијално претсједништво из Задра шаље Губернијалном претсједништву у Венецији извјесне списе из Задарског и Которског архива. Аустријске се власти довијају на све могуће начине да би дошле до докумената којима би оспориле Црногорцима право власништва на манастире Стањевиће и Под Маине, али им ипак то не полази за руком. Документи који су били пронађени у Котору, Задру и Венецији говорили су у прилог Црне Горе и младога Његоша. Међу актима старог Которског архива нађено је и писмо сопраинтенданта Стефана Врађиена од 3 априла 1782 г., под бројем 21, Даниелу Барбару. Према томе документу владика Данило Петровић имао је своју резиденцију у манастиру Под Маине. Његов наслједник владика Сава Петровић сматрао је да је тај манастир нездрав и одабрао је за своју резиденцију Стањевиће. За вријеме читавог свог живота он је ту о свом трошку подизао нове и удобне зграде. Становници Побора су му дијелом продавали, а дијелом поклањали нека околна земљишта.

Неповољно је било за аустријске власти и писмо Буровићево од 16 фебруара 1815 г., под бројем 19, генералу Тоши Милутиновићу. У том акту Буровић износи да је манастир Под Маине припадао Црној Гори. Млетачка Република га је за вријеме Шћепана Малог запосјела и у њ смјестила војску да га чува и хвата разбојнике. Кад је она пала 1797 г., Далмацију су заузеле аустријске трупе, и генерал Матија Рукавина је, у знак добрих односа са Црном Гором, дао овај манастир и околна земљишта на уживање црногорском митрополиту Петру I. И за вријеме француске владавине у Далмацији Петар I је држао тај манастир. Аустријским властима је морало бити познато и писмо црногорског митрополита Саве Петровића из Задарског архива од 12 но-

вембра 1774 г., које је било упућено генералном провидуру за Далмацију и Албанију Ђакому Граденигу. Ту митрополит Сава, између осталог, каже и ово: „Молим' и просим' преведрога принципа, да ми ослободи мои манастир' у Махине, кои держи оволико годинах' за квартир' солдачки, не знам' за коју моју фалицију...”⁴ Од својих чиновника морали су високи аустријски руководиоци сазнати да је црногорски владика Данило Петровић, сазидао манастир Стањевиће 1724 г.⁵). Из натписа у Под Маинама могли су Аустријанци видјети да је тај манастир подигао митрополит Сава Петровић 1747 г.⁶

Интересантно би било сад сазнати како се свршио овај двобој око манастира Стањевића и Под Маина између већ у оно вријеме „потпуно зрелог” Његоша и насилничке аустријске власти.

У почетку овога аустријско-црногорског окршаја изгледало је да је стање по Црну Гору врло критично. 5 новембра 1830 г., под бројем 1560/п., било је наредило Губернијално претсједништво из Задра, по упутствима из Беча, Мартелинију да ни с ким из Црне Горе не преговара и да дава само неодређене одговоре. Проф Антон Митровски је обавјештавао што је брже могао цара Франца I о току догађаја у Црној Гори послије смрти митрополита Петра I. Кад је Митровски поднио извјештај цару Францу I о спору око манастира Стањевића и Под Маина, слиједила је 17 децембра 1830 г. царска одлука: „Примам на знање, само не треба ништа дати насљеднику Митрополитовом што би можда припадало некоме другоме”. 21 децембра 1830 г. цар Франц I је донио сљедећу одлуку: „Примам на знање, а поврх тога се треба ставити у преписку са садашњом влашћу Црне Горе само у најжитнијим случајевима и по могућности треба све избјегавати што би се једним дијелом могло тумачити као формално признање или што би с друге стране могло да изазове непријатно уплитање са самим тамошњим становницима или са снагама које врше утицај на њихову судбину”.

Све нам ово јасно показује да Аустрија није намјеравала да 1830 г. призна нови поредак у Црној Гори и да је она очекивала велике трзавице и нереди у нашој земљи. У 1831 г. она унеколико мијења своју политику према Његошу. 3 јануара 1831 г., под бројем 1913/п., допушта Губернијално претсједништво из Задра Мартелинију да одржава писмене везе с Његошем само у најжитнијим случајевима, а 5 априла 1831 г. ставља му у дужност да јави у Црну Гору да је аустријској влади у Далмацији драго што је народ изабрао Његоша за насљедника митрополита Петра I и да она жели да се и даље одрже добри сусједни односи. Да би се могао упознати са Његошевим избором аустријски цар Франц I, потребно је, по мишљењу Мартелинијевом, да с'ам Његош да о томе

⁴) Miscellanea, I, Zadar, Državni arhiv, 1949, str. 66.

⁵) Д-р Л. Томановић, Петар II Петровић-Његош као владалац, Цетиње, 1896, стр. 87.

⁶) Ibid., стр. 87

своју изјаву. 21 децембра 1831 г., под бројем 299/п., гроф Антон Митровски препоручује далматинском гувернеру барону Франческу Саверију Томашићу: „У садашњим приликама и с обзиром на присвојени руски протекторат над Црном Гором треба преговоре око повраћања ових манастира наставити пријатељски са обазривом постојаношћу и притом треба узети као основу доказе и документе којима би се могла неоспорно поткријепити права аустријског двора; уосталом, све треба брижљиво избјегавати што би могло да заведе Црногорце на погрешне кораке.

„Ако не би ови покушаји успјели и ако би ишчезла нада у пријатељско напуштање манастира, могли бисмо препустити на даље искоришћавање Маине и Стањевиће новом поглавару Црне Горе као услугу Аустрије и могли би овај доказ пријатељских расположења да потврдимо писменим актом да бисмо сачували права аустријског двора.”

1832 г. аустријске власти су морале да, због недовољно аутентичних докумената, одложе за неколико година разграничење са Црном Гором. Царски изасланик пуковник Фернанд Кабога, који је био послан из Беча у Далмацију због присвајања манастира Стањевића и Под Маина и повлачења коначне границе између Аустрије и Црне Горе, није постигао ништа и вратио се поново на своју стару дужност. Манастири Стањевићи и Под Маине остали су и даље у црногорским рукама. Аустријски цар Франц I одлучио је 17 новембра 1832 г. да поглавице далматинске провинције морају да одржавају добре личне односе с Његошем, али да треба да избјегавају с њим сваку службену преписку.

Тако је Његош изишао из овога сукоба са Аустријом као побједилац и на тај се начин окончачо спор око манастира Стањевића и Под Маина.

Ј. Миловић